

نقش بازارچه های مرزی بر توسعه و افزایش امنیت دراستان سیستان و بلوچستان

نویسندگان: دکتر حسین ابراهیم زاده آسمین^۱

مجتبی عباسیان^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۴/۱۰

تاریخ تأیید مقاله: ۸۸/۵/۳۰

صفحات مقاله: ۹۹ - ۱۲۷

چکیده:

محرومیت های شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری مناطق مرزی در افزایش عبور غیرقانونی افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که محل امنیت مرزها محسوب می شوند، تأثیرشگرفی دارد. ساکنان مناطق مرزی، اغلب افرادی هستند که زمینه های مساعد برای اشتغال سالم را ندارند و به قاچاق و فعالیت های غیرقانونی برای کسب درآمد روی می آورند. از طرفی هم مهاجرت ساکنان مناطق مرزی زمینه را برای تضعیف امنیت و صلح فراهم می سازد. از این رو، بازارچه های مرزی نقش مهمی در جلوگیری از مهاجرت و تامین امنیت مرزها دارند. بازارچه های مرزی در کشورهای توسعه نیافته و یا جهان سوم، به عنوان محل داد و ستد مرزنشینان دو کشور همسایه برای ارتقای زندگی مرزنشینان راه اندازی می شود. گسترش این گونه مبادلات فواید، زیادی برای هر دو کشور دارد. از مهمترین آثار آنها می توان به ایجاد اعتماد و کاهش تنشجات مرزی اشاره کرد، استان سیستان و بلوچستان، از استان های مرزی است که با داشتن ۹ بازارچه مرزی مصوب و فعال در سال ۱۳۸۸، می تواند بارسیدن به اهداف و کارکردهای اقتصادی- اجتماعی خود، منطقه از انزوای جغرافیای خارج شود و از آن طریق زیر ساخت های منطقه گسترش یابد و توسعه شهری و روستایی، افزایش تولید و اشتغال و ثبات در مناطق مرزی تضمین شود.

کلید واژگان

امنیت، بازارچه مرزی، کالا، مرزنشینان، توسعه

۱- استادیار دانشگاه سیستان و بلوچستان، آدرس مکاتبه: زاهدان، دانشگاه زاهدان، دانشکده علوم انسانی ۹۱۵۱۹۱۳۸۱۶

Email: ebram291@Yahoo.com

۲- مهندس مجتبی عباسیان عضو هیئت علمی دانشگاه دریانوردی چابهار، آدرس مکاتبه: چابهار، دانشگاه دریانوردی، گروه دریایی

مقدمه:

گسترش مبادلات تجاری بین کشورهای همسایه فواید زیادی برای هر کشور دارد، از جمله مهمترین آنها می توان به ایجاد اعتماد و کاهش تنشجات مرزی اشاره کرد، مشکلی که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه وجود دارد و همواره بخش قابل توجهی از درآمدهای محدود این کشورها، صرف تهیه تسلیحات نظامی برای پیشگیری از برخوردهای احتمالی با همسایگان می شود. ایجاد بازارچه های مرزی را می توان در راستای گسترش همکاریهای منطقه ای تلقی کرد و به عنوان بخشی از یک راه حل اقتصادی، برای کاهش بحرانهای منطقه ای، ایجاد ثبات در مناطق مرزی و گسترش فعالیتهای تولیدی و تجاری محسوب نمود. (رازینی و باستانی، ۱۳۸۱).

بازارچه های مرزی، بر اساس خواست و نیاز مرزنشینان، در محل هایی با تراکم جمعیتی بالا، راه اندازی می شود. زمان بازگشایی بازارچه ها برای دادوستد مرزنشینان بر اساس توافق دیپلماتیک کشورهای همسایه انتخاب و اعلام می شود.

در این بازارچه ها مرزنشینان و تجار، مجاز به داد و ستد کالاهایی هستند که به صورت مازاد در کشور وجود دارد و از کالاهای ضروری و مورد نیاز داخلی نبوده و از طرفی، صدور آن ضربه ای به معیشت و اقتصاد کشور نمی زند بلکه صرفه اقتصادی و اجتماعی را در پی دارد. از سویی دیگر یارانه ای بدان ها تعلق نمی گیرد. (استانداری استان س وب، ۱۳۸۸).

ایران از کشورهایی است که برای کمک به معیشت و ارتقای زندگی مرزنشینان، با همکاری کشورهای همسایه، بازارچه های مرزی را در کشور راه اندازی کرده است.

استان سیستان و بلوچستان پهناورترین استان کشور است که در منتهی الیه

جنوب شرقی کشور قرارداد و با حدود ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خاکی با دو کشور پاکستان و افغانستان و حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه های دریای عمان، از شمال به خراسان جنوبی و افغانستان، از مغرب به هرمزگان و کرمان، از جنوب به دریای عمان و از شرق به کشورهای افغانستان و پاکستان محدود می باشد.

سرزمین بلوچستان، از گذشته بسیار دور، بر سر راه های تجارت جهان؛ مانند جاده ابریشم و تجارت اروپا و کشورهای مدیترانه با هندوستان قرار داشته و می توان گفت، دارای جاذبه های توریستی و بازرگانی بوده است. محل کنونی شهر زاهدان بارانداز کاروان های شتر منطقه بلوچستان در مسیر رفت و برگشت به سیستان و نقاط دیگر محسوب می شد، مراکز شهری کنونی در قدیم محل داد و ستد بود که کالاهای تجاری از آنجا توسط پیله و ران و تجار به نقاط دیگر کشور حمل می شده و به فروش می رسیده است.

وجود این شرایط مثبت در استان، دولتمردان را پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بر آن داشت که به منظور رفع محرومیت از استان و ایجاد اشتغال برای مرزنشینان با محور قراردادن منابع بازرگانی و تجاری استان در مصوبه توسعه محور شرق، به جنبه های بازرگانی و تجاری اهمیت دهند و با ایجاد بازارچه های مرزی و تأسیس منطقه ویژه تجاری- صنعتی چابهار، گام های اساسی برای توسعه پایدار در استان بردارند. بر همین اساس، بازارچه های مرزی پیشین، میرجاوه و کوهک در سال ۷۱ به تصویب هیئت محترم دولت رسید و بازارچه مرزی میلک در شهرستان زابل نیز با لحاظ شرایط حاکم بر افغانستان به تصویب دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی رسید و این استان، به عنوان پایلوت بازارچه های مرزی تعیین گردید (معاونت برنامه ریزی استانداری، ۱۳۸۸).

بیان مسأله :

ساکنان مناطق مرزی اغلب افرادی هستند که زمینه‌های مساعد برای اشتغال سالم را ندارند و برای کسب درآمد به قاچاق و فعالیت‌های غیرقانونی روی می آورند. مهاجرت ساکنان مناطق مرزی غالباً زمینه را برای از بین بردن امنیت و صلح فراهم می سازد، از این رو بازارچه‌های مرزی و منطقه آزاد نقش مهمی در جلوگیری از مهاجرت و تامین امنیت مرزها دارند.

با نگاهی به مناطق مرزی، متوجه می‌شویم دوری این مناطق از مرکز کشور، پیامدهای نامطلوبی را برای آنها به همراه دارد. مهمترین آنها محرومیت شدید و حاشیه‌ای بودن این مناطق و قرار نگرفتن آنها در مسیر امواج توسعه کشور است. آن گروه از ساکنان مناطق مرزی که خواستار کسب درآمدهای مناسب از فعالیت های سالم اقتصادی بوده‌اند، اغلب به لحاظ نیافتن زمینه‌های اشتغال مولد، این مناطق را رها کرده و به حاشیه شهرهای بزرگ مهاجرت می کنند. مهاجرت ساکنان مناطق مرزی غالباً زمینه را برای از بین بردن امنیت و صلح فراهم

می‌سازد؛ بنابراین حفظ ترکیب جمعیتی مناطق مرزی، از نظر حفظ امنیت و تمامیت ارضی کشور اهمیت دارد. با این حال، اگر زمینه‌های مناسب در این نواحی برای جمعیت فعال فراهم نشود، نمی‌توان مانع مهاجرت ساکنان آن شد. وجود محرومیت‌های شدید اقتصادی و میزان بالای بیکاری در مناطق مرزی در افزایش عبور غیر قانونی افراد، قاچاق کالا و سایر اموری که مخل امنیت مرز محسوب می‌شوند، تأثیر شگرفی دارد.

انجام واردات و صادرات از مکان‌های مشخص شده و قانونی، می‌تواند به اقتصاد منطقه کمک شایان توجهی بنماید. سیستان و بلوچستان از استان‌های مرزی و محروم کشور است ولی در صورتی که بتوان فرهنگ تجارت را در این منطقه رواج داد، در شکوفایی اقتصاد آن تأثیر به‌سزایی می‌گذارد. این امر، جز با آگاه‌سازی و ترویج این فرهنگ و ارائه تسهیلات مناسب، میسر نخواهد بود.

فرضیات تحقیق:

- ۱- کمبود امکانات مناسب در بازارچه‌های مرزی و منطقه آزاد چابهار در امر واردات و صادرات استان سیستان و بلوچستان تأثیر گذار است.
- ۲- ضعف امنیتی استان سیستان و بلوچستان باعث نابسامانی وضعیت سرمایه‌گذاری در زمینه واردات و صادرات می‌شود.
- ۳- وجود مرزهای باز، باعث به وجود آمدن پدیده قاچاق در استان سیستان و بلوچستان شده است.

پیشینه تحقیق:

رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی به تحلیل آثار اقتصادی بازارچه‌های مرزی در توسعه مناطق مرزی (نواحی روستایی) پرداخته‌اند. براین اساس، بازارچه شیخ صالح در استان کرمانشاه به عنوان نمونه انتخاب گردید، اثرات

اقتصادی این بازارچه در دو مقطع قبل از تاسیس بازارچه و بعد از آن، بر مناطق مرزی اطراف بازارچه مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده حاکی از این واقعیت است که بازارچه توانسته است اثرات اقتصادی مثبتی بر مناطق پیرامون خود بر جای گذارد.

اسماعیل زاده (۱۳۸۵) مطالعه انسان شناختی بازارچه های مشترک مرزی با رویکرد انسان شناسی اقتصادی (مطالعه موردی: تجارت مرزی در روستاهای مرزنشین شهرستان سردشت را انجام داد. در این بررسی پنج روستای مرزی به عنوان نمونه انتخاب شده اند تا بررسی دقیقی روی آن ها انجام بگیرد. در نهایت با بررسی عمقی مساله، نتایج و دستاورهای زیر حاصل گردید:

- فعالیت بازارچه های مرزی، باعث ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم (حمل و نقل بار و مسافر، عملیات بارگیری و ...) مرزنشینان شده است که سهم اشتغال غیر مستقیم به مراتب بیشتر از اشتغال مستقیم می باشد.
- فعالیت بازارچه های مرزی باعث افزایش درآمد مرزنشینان شده است که در این میان، درصد کمی درآمد بیشتر و اکثریت در آمدی به مراتب کمتر داشته اند.
- استقرار بازارچه و ایجاد اشتغال برای ساکنین مرزنشین، نتوانسته از خیل عظیم مهاجران روستایی به شهر بکاهد، اما از اقتصاد غیررسمی در این منطقه تا حد زیادی کاسته است.

- بازارچه مشترک مرزی، تاثیر شگرفی در تامین مایحتاج ساکنین مرزنشین نداشته است و کالاهای مبادله شده، عمدتا رویکرد فرا استانی و فرا منطقه ای دارند.

در نهایت بازارچه های مرزی، در پاره ای موارد نقش مثبت و موثری داشته اند، ولی عملکرد چند ساله آن ها نشان می دهد که با اهداف اولیه تاسیس همخوانی ندارند.

محمدی و فخرفاطمی (۱۳۸۴) در تحقیقی نقش بازارچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی، پژوهش موردی: بازارچه مرزی باجگیران را بررسی نمودند. نتایج نشان داد که بازارچه مشترک مرزی باجگیران با کارکردهای اقتصادی، اجتماعی خود، منجر به خروج منطقه از انزوای جغرافیایی، گسترش زیرساخت های منطقه، توسعه روستایی و تثبیت جمعیت در شهر مرزی باجگیران و تعدادی از روستاهای مرزی که در تعامل با بازارچه بودند، شده است.

عندلیب و متاو (۱۳۸۸) در رویکرد ژئوپلیتیکی به برنامه ریزی فضایی: بررسی اثرات متقابل توسعه و امنیت در مناطق مرزی استان خوزستان پرداخته اند. نتایج به دست آمده نشان می دهد که در مناطق مرزی متغیرهای متعددی با یکدیگر ارتباط معنی داری داشته و به صورت سیستماتیک بر یکدیگر تاثیر می گذارند.

همچنین رابطه مثبت زیادی میان شاخص های توسعه و شاخص های امنیتی وجود دارد. نتایج تفصیلی حاکی از آن است که در منطقه مورد مطالعه، شاخص های امنیتی نواحی مرزی دارای اقتصاد توسعه یافته تر؛ مثل آبادان و ماهشهر، نسبت به دیگر نواحی توسعه نیافته؛ نظیر شوش و دشت آزادگان، در سطح بالاتری قرار دارند. در نواحی که فقر و بیکاری بیشتر است، ناامنی نیز بیشتر می باشد. از طرف دیگر امنیت، دو شرط لازم برای توسعه منطقه ای شامل: جذب فعالیت های اقتصادی و سرمایه گذاری را فراهم می کند.

قالیباف و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی سنجش میزان رضایتمندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی: مطالعه موردی بخش نوسود استان کرمانشاه را بررسی کردند. نتایج تحقیق نشان می دهد که کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه، از دید جامعه نمونه بالا نیست و از بین متغیرهای تحقیق، سه متغیر گذران اوقات فراغت، کیفیت محیطی و کیفیت کالبدی بر امنیت منطقه تاثیرگذار می باشد

مواد و روشها

انتخاب روش تحقیق در پژوهش‌های علوم انسانی بستگی به موضوع تحقیق، اهداف و ماهیت آن دارد. محقق برای پاسخ به مسأله تحقیق ملزم به انتخاب یک روش شناسی و راهبرد کلی است تا به کمک آن بتواند داده‌ها و اطلاعات را جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل کند و به مسأله پاسخ دهد. در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی به شیوه کتابخانه‌ای استفاده شده و داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز نیز از سالنامه آماری و گمرک استان سیستان و بلوچستان، نشریات و مقالات اینترنتی استخراج شده است.

مبانی نظری ایجاد بازارچه‌های مرزی

بازارچه‌های مرزی طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای همجوار ایجاد می‌گردد. اهالی دو طرف مرز و ساکنان نقاط صفر مرزی می‌توانند تولیدات و محصولات کشور خود را با رعایت قوانین و مقررات صادرات و واردات، برای دادوستد در این بازارچه‌ها عرضه نمایند. ورود و ترخیص کالاهای بازارچه‌های مرزی با ارائه فاکتور فروش غرفه‌داران بازارچه‌های مرزی کشور مقابل امکان‌پذیر می‌باشد و نیاز به سایر مدارک؛ از قبیل پروفرما و بارنامه حمل نمی‌باشد. وارد کردن یا خارج کردن کالا از کشور به ترتیب غیر مجاز و قاچاق گمرکی محسوب می‌گردد، مگر اینکه آن کالا در موقع ورود یا صدور ممنوع یا غیر مجاز مشروط نبوده و از حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض بخشوده باشد. کلیه کالاهای مجاز در بازارچه‌های مرزی قابل داد و ستد می‌باشند و ورود هر نوع کالا موقوف به صدور کالا می‌باشد.

الف- مبانی اقتصادی ایجاد بازارچه‌های مرزی

دلایل اقتصادی در ایجاد بازارچه‌های مرزی میان دو کشور را می‌توان در مدل‌های توسعه منطقه‌ای و مبادلات دو یا چند جانبه جستجو کرد. در این مبادله کشوری

که در صدور کالایی برتری نسبی دارد، نسبت به صدور آن اقدام نموده، در عوض کالایی که در آن مزیت کمتری دارد را وارد نماید.

ب- مبانی قانونی ایجاد بازارچه های مرزی

در سال ۱۳۴۴، فعالیت تجاری مرزنشینان تحت عنوان قانون مبادلات مرزی تکمیل شد و به تصویب هیات دولت رسید. در این قانون مناطق مرزی کشور حسب دسترسی آنها به مراکز جمعیتی به سه درجه تقسیم شدند. امتیازات اعطایی به مرزنشینان این مناطق از معافیت پرداخت حقوق و کارمزد گمرکی و صدور هر نوع کالای صادراتی؛ بدون دادن تعهد ارزی، تا قرار دادن سقف مشخص واردات و صادرات و عدم برخورداری از هرگونه تخفیف، تغییر می نمود.

ج- ملاحظات امنیتی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی در ایجاد بازارچه های مرزی
در ایجاد بازارچه های مرزی، علاوه بر ملاحظات اقتصادی، برخی ملاحظات دیگر نیز تاثیر گذار بوده است. در اینجا برخی از دیدگاهها و دلایل دیگر بیان شده است.

ج-۱- ملاحظات امنیتی

یکی از دلایل ایجاد بازارچه های مرزی، افزایش ضریب امنیت و اطمینان در این مناطق از طریق توسعه تجارت می باشد. با توجه به اینکه در برخی از مناطق مرزی کشور به دلیل شرایط خاص جغرافیایی، امکان فعالیت تولیدی محدود می باشد. یکی از انگیزه های اقامت مردم در این نواحی گسترش فعالیتهای تجاری است. با ایجاد این گونه بازارچه ها، ضمن آنکه انگیزه لازم برای اقامت اهالی بومی در این نواحی فراهم می شود، ضریب امنیت افزایش می یابد. در برخی از گزارشات اشاره شده در نواحی که بازارچه تعطیل شده، انجام فعالیتهای تجارت سیاه (تجارت مواد مخدر و مشروبات الکلی) افزایش یافته است.

ج-۲- ملاحظات سیاسی

بررسی های صورت گرفته نشان می دهد، روابط سیاسی کشور با همسایگان آثار مستقیمی بر رونق یا عدم فعالیت بازارچه های مرزی داشته است. یکی از

محورهای گفتگوی مقام های بلند پایه دو کشور تشکیل بازارچه های مرزی بوده است. متغیرهای سیاسی، از جمله متغیرهای تاثیرگذار بر حیات این بازارچه ها می باشد. روابط تجاری نیز می تواند بر روابط سیاسی تاثیر گذار باشد. برخی مطالعات تجربی نشان می دهد وجود روابط اقتصادی بین دو کشور، از بروز جنگ و ستیز بین آنها جلوگیری نموده است.

ج-۳- ملاحظات فرهنگی

اهالی مرزنشین در بسیاری از نواحی مرزی با افراد آن سوی مرز رابطه فرهنگی، خویشاوندی، قومی و اجتماعی دارند. زبان مشترک و آداب و رسوم اجتماعی مشابه، سبب نزدیکی ساکنین این نواحی به یکدیگر شده است. بازارچه های دو سوی مرز برای ساکنین دو طرف حالت بومی پیدا می نماید، طرفین با اطمینان و شناخت بیشتری به مبادله با یکدیگر می پردازند، زبان مشترک این ارتباطات را نزدیکتر نموده است.

د- انواع ونحوه فعالیت بازارچه های مرزی

بازارچه های مرزی براساس مصوبه مورخ ۱۳۸۷/۷/۱۸ دفتر خدمات مشاوره ریاست جمهوری همگی تابع مقررات تصویب نامه مورخ ۱۳۷۷/۱۲/۱۵ هیات وزیران می باشند و به دو دسته کلی تفکیک می شوند:

۱ - بازارچه های مرزی مصوب تجاری- اقتصادی: این بازارچه ها براساس مصوبه ۱۳۷۲/۱۱/۷ هیات وزیران تشکیل شده اند، در مجموع ۳۲ بازارچه از این نوع در کشور وجود دارد.

۱- بازارچه های امنیتی یا ویژه: مجوز تاسیس این بازارچه ها توسط شورای عالی امنیت ملی صادر شده است. اینها عموماً در مرز ایران با عراق و افغانستان قرار دارند که براساس شرایط امنیتی در زمان و مکان معین ایجاد و منحل می شود. در این بازارچه ها به دلیل موقتی بودن و عدم اطمینان از امنیت آنها، فعالیت چندانی در راه اندازی امکانات خدماتی و رفاهی صورت

نگرفته است. در حالی که در بازارچه های مرزی مصوب به دلیل افق دید بلند مدت که در زمان ایجاد آنها وجود دارد، امکانات خدماتی بهتری تدارک

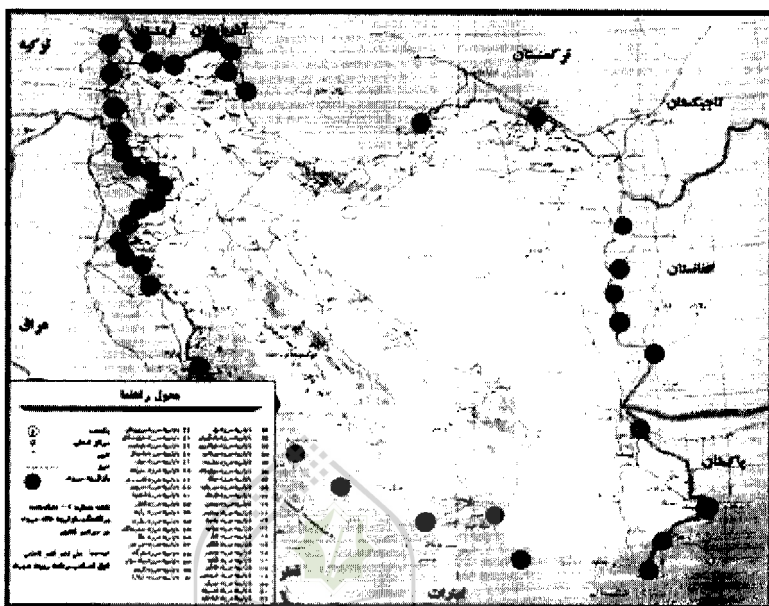
دیده شده است (رازینی و یاستانی، ۱۳۸۱)

جدول (۱): لیست بازارچه های مرزی کشور

ردیف	نام بازارچه	محل بازار چه	نام استان	کشور هم مرز بازارچه
۱	تمرچین	پیرانشهر	آذربایجان غربی	عراق
۲	قاسم رش	سردشت	آذربایجان غربی	عراق
۳	صنم بلاغی	پلدشت	آذربایجان غربی	نخجوان
۴	ساری سو	بازرگان	آذربایجان غربی	ترکیه
۵	رازی	مرز رازی	آذربایجان غربی	ترکیه
۶	سرو	مرز سرو	آذربایجان غربی	ترکیه
۷	اشنویه	اشنویه	آذربایجان غربی	عراق
۸	کوزه رش	سلماس	آذربایجان غربی	ترکیه *
۹	بازارچه جلفا	مرز جلفا	آذربایجان شرقی	آذربایجان
۱۰	بازارچه نور دوز	مرز نور دوز	آذربایجان شرقی	ارمنستان
۱۱	سیران بند	بانه	کردستان	عراق
۱۲	باشماق	مریوان	کردستان	عراق
۱۳	سیف	سقز	کردستان	عراق
۱۴	شوشمی	پاوه	کرمانشاه	عراق
۱۵	شیخ صالح	جوانرود	کرمانشاه	عراق
۱۶	پرویز خان	قصر شیرین	کرمانشاه	عراق
۱۷	تيله کوه	سر پل ذهاب	کرمانشاه	عراق
۱۸	خسروی	خسروی	کرمانشاه	عراق
۱۹	مرکز تجاری قطر	بوشهر	بوشهر	قطر
۲۰	کنگان	کنگان	بوشهر	کشورهای مقابل
۲۱	گناوه	بندر گناوه	بوشهر	کشورهای مقابل
۲۲	میلک	زابل	سیستان و بلوچستان	افغانستان
۲۳	میرجاوه	میرجاوه	سیستان و بلوچستان	پاکستان

۲۴	کوهک	سراوان	سیستان و بلوچستان	پاکستان
۲۵	پشین	ایرانشهر	سیستان و بلوچستان	پاکستان
۲۶	پابندر	بندر پسا بندر	سیستان و بلوچستان	پاکستان
۲۷	میل ۴۶	تولک	سیستان و بلوچستان	افغانستان *
۲۸	جالتق	جالتق	سیستان و بلوچستان	پاکستان **
۲۹	ریمدان	چابهار	سیستان و بلوچستان	پاکستان **
۳۰	گمشاد	زابل	سیستان و بلوچستان	افغانستان **
۳۱	دوغارون	مرز دوغارون	خراسان رضوی	افغانستان
۳۲	باجگیران	مرز باجگیران	خراسان رضوی	ترکمنستان
۳۳	میل ۷۳	بیرجند	خراسان جنوبی	افغانستان
۳۴	دوکوهانه	نهبندان	خراسان جنوبی	افغانستان
۳۵	یزدان	یزدان	خراسان جنوبی	افغانستان
۳۶	میل ۷۵	بیرجند	خراسان جنوبی	افغانستان
۳۷	پرسه سو	پرسه سو	خراسان شمالی	ترکمنستان *
۳۸	بازارچه پل	اینچه برون	گلستان	ترکمنستان
۳۹	بازارچه آستارا	آستارا	گیلان	آذربایجان
۴۰	بيله سوار	اردبیل	اردبیل	آذربایجان
۴۱	پارس آباد	اردبیل	اردبیل	آذربایجان
۴۲	بازارچه گرمی	اردبیل	اردبیل	آذربایجان
۴۳	آبادان	آبادان	خوزستان	—
۴۴	خرمشهر	خرمشهر	خوزستان	—
۴۵	بندر جاسک	بندر جاسک	هرمزگان	کشورهای مقابل
۴۶	جزیره هرمز	جزیره هرمز	هرمزگان	کشورهای مقابل
۴۷	منطقه تیاب	تیاب	هرمزگان	کشورهای مقابل
۴۸	بندر کنگ	بندر کنگ	هرمزگان	کشورهای مقابل
۴۹	مهران	مهران	ایلام	عراق
۵۰	دهلران	دهلران	ایلام	عراق *

شکل (۲): پراگندگی جغرافیایی بازارچه های مرزی کشور

محل: سازمان گمرک وศان کشور - ۱۳۸۰

مراکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

آثار ایجاد بازارچه های مرزی بر برخی از متغیر های اقتصادی

۱- نقش بازارچه ها در تجارت

ایجاد بازارچه های مرزی تجربه ای نیست که تنها مختص ایران باشد. بازارچه بیشتر مختص کشورهای در حال توسعه می باشد. وجود بازارچه های مرزی برای کشورهای با اقتصاد بسته، می تواند به عنوان دریچه ای برای صادرات یا واردات با موانعی کمتر تلقی گردد.

۲- آثار ایجاد بازارچه های مرزی بر اشتغال

شاغلین مستقیم در این بازارچه ها اعم از شاغلین در بازارچه، پبله وران و بازرگانان بومی می باشند. اگر تعداد افرادی که غیرمستقیم با فعالیت بازارچه ها در ارتباط هستند؛ نظیر بنگاههای حمل و نقل، رستورانها، تولیدکنندگان و توزیع کنندگان

کالاهای صادراتی، از طریق بازارچه و همچنین تعداد افراد هر خانواده را نیز به آنها اضافه نماییم، ملاحظه می گردد تعداد افرادی که درآمدشان به این بازارچه ها وابسته است به میزان قابل توجهی افزایش خواهد یافت.

۳- آثار ایجاد بازارچه های مرزی بر تولیدات استانی

اگرچه به دلیل نبود اطلاعات جامع امکان اندازه گیری کمی آثار بازارچه ها بر تولیدات استانی مقدور نیست، در مجموع نمی توان منکر آثار مثبت این بازارچه ها بر تولیدات استانی شد.

۴- آثار ایجاد بازارچه های مرزی بر سطح رفاه منطقه ای

ایجاد بازارچه های مرزی در برخی نواحی که از موقعیت مناسبتری برخوردار بوده و راه های دسترسی به آن سهلتر باشد، می تواند برای ساکنین رفاه اقتصادی به ارمغان آورد و توریست ها و مسافری را جذب کند. برای نمونه می توان به ساکنین شهر زابل اشاره کرد که به دلیل خشکسالی های پیاپی در چند سال اخیر، بخش قابل توجهی از درآمد ساکنین این شهر به فعالیت بازارچه میلک مربوط می باشد (رازینی و باستانی، ۱۳۸۱).

بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان

الف- بازارچه مرزی میلک:

این بازارچه براساس مصوبه شورای عالی امنیت ملی و در راستای اهداف گوناگون سیاسی اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی ایجاد شد و یکی از اهداف مهم آن، رسمی کردن مبادلات بین ایران و افغانستان بود. از دیگر اهداف آن ایجاد اشتغال برای مردم بومی و بالا بردن درآمد آنان از طریق تبادل کالاها، جلوگیری از قاچاق مواد مخدر، حفظ ثبات و امنیت مرزی، همکاری با نیروی انتظامی و بهبود مسائل اجتماعی و فرهنگی مردم این منطقه بوده است.

این بازارچه در جوار روستای میلک در مجاورت رودخانه مرزی پریان، مشترک و در نزدیکی شهر زرنج مرکز ولایت نیمروز افغانستان قرار دارد و یکی از

کاملترین بازارچه‌های سطح استان می باشد. به جهت بازار مناسب کشور افغانستان، تنوع صادراتی کالا در این بازارچه بیش از سایر بازارچه‌ها می باشد. خشکسالی‌های پی در پی، سبب شده است تا بسیاری از افراد بومی منطقه در قالب غرفه دار و یا کارگران خدماتی در بازارچه مشغول به کار شوند. که تعداد کارگران بازارچه بین ۳۰۰ الی ۴۰۰ نفر می باشند. در بدو تأسیس بازارچه به دلیل امکان واردات کالاهای لوکس و لوازم خانگی، بازار زابل با انبوه کالاهای وارداتی از افغانستان روبرو گردید که به تبع آن، تأثیراتی نیز بر سایر شرایط منطقه ای بگذارد. بحران خشکسالی از یک سو و حجم مبادلات کالا از سوی دیگر، سبب گردید که مسئولین را به فکرایجاد منطقه ویژه تجاری برای سیستان بیاندازد. این نیز به نوبه خود در جهت شکوفایی و رشد اقتصادی منطقه موثر و مفید بود. در اهمیت منطقه میلک همین بس که به دنبال تحولات افغانستان و برقراری روابط سیاسی در راستای برقراری مبادلات تجاری و بازرگانی حسب تصمیمات دولتی دو کشور، پل مرزی میلک که می تواند در رونق تجاری و اقتصادی و ترانزیت منطقه مفید و موثر باشد در جوار بازارچه مرزی میلک افتتاح و مورد بهره برداری تجار و بازرگانان قرارگرفت. با افتتاح پل ابریشم اکثر تجار و غرفه داران، به دلیل اقتصادی بودن، مبادرت به صادرات از طریق گمرک نموده و کاهش صادرات این بازارچه را پس از افتتاح پل شاهد هستیم.

اهم کالاهای صادره عبارتند از: سیمان، روغن تصفیه دوم، مواد غذایی، قیر، مصالح ساختمانی فرش ماشینی و.... می باشد و کالاهای وارداتی آن نیز نخ، پارچه و زیپ بوده است.

ب- بازارچه مرزی میرجاوه:

این بازارچه در جوار میله مرزی ۷۲، در ۱۵ کیلومتری بخش میرجاوه قرار دارد که با شهرک تفتان پاکستان هم مرز می باشد. فعالیت تجاری در این بازارچه از سال

۷۵ با حضور عوامل گمرک و مرزبانی آغاز و به جهت موقعیت مناسب تجاری و امکان واردات کالاهایی باصرفه اقتصادی؛ مانند برنج از استقبال خوب مرزنشینان برخوردار بوده است، به گونه ای که حجم صادرات و واردات در آن سالها برابری می نماید. این بازارچه در محوطه ای به مساحت ۱۲۰۰۰۰ متر مربع قرار دارد. عمده اقلام صادراتی از این بازارچه شامل نخود خام، کشمش، خرمای قصب، خرمای مضافتی، زیره سبز، تخم گشنیز، نخودچی و اناردانه می باشد. این بازارچه دارای تأسیسات اداری برای کارکنان بازارچه و گمرک و مرزبانی و همچنین سوله، انبار و باسکول ۶۰ تنی می باشد. به دلیل همجواری این بازارچه با گمرک رسمی و همچنین نبود انگیزه های اقتصادی برای کار در بازارچه ها (مانند عدم امکان واردات بالا بودن تعرفه و عدم کنترل دقیق مرز) بسیاری از پيله و ران از ادامه کار در بازارچه خودداری و به صورت مستقل و یا در قالب تعاونی های مرزنشین اقدام به مبادله کالا از طریق گمرک میرجاوه می نمایند. همه این عوامل دست به دست هم داده و تراز مثبت تجاری را در این بازارچه به وجود آورده است. به طوری که از سال ۷۷ به بعد که ورود برنج از لیست کالای قابل ورود از بازارچه ها حذف گردید، فقط در زمینه صادرات از این بازارچه آن هم با سیاست های تعدیل تعرفه ها که از سوی مدیریت بازارچه های مرزی استان در هر سال اعمال می شد، آمار بالای صادرات را از این بازارچه در سال های بعد شاهد هستیم. متأسفانه اعلام عدم برخورداری صادرات بازارچه ای از جوایز صادراتی، کاهش چشمگیر صادرات این بازارچه را در پی داشت. امید می رود با سیاست گذاری مناسب، شاهد شکوفایی تجاری این بازارچه که منبع ایجاد اشتغال سالم و قانونمند را در پی دارد، باشیم.

پ- بازارچه مرزی پیشین:

این بازارچه در زمینی به مساحت ۹۰۰۰ متر مربع در ۱۵ کیلومتری بخش پیشین از توابع شهرستان سرباز، در مقابل روستای ردیک پاکستان قرار دارد. این منطقه از دیرباز محل مبادله کالا به صورت تهاتری بوده است به گونه ای که در سالهای اول انقلاب، احداث گمرک رسمی برای مبادلات قانونی کالا در دستور کار دولتمردان قرار گرفت و ساختمان گمرک و انبارها و تأسیسات مورد نیاز نیز ساخته شد و به دلیل عدم استقبال کشور مقابل، بلااستفاده مانده است. فعالیت تجاری در این بازارچه از سال ۷۵ آغاز و عمده اقلام صادراتی آن شامل نخودخام، خرما، کشمش، سیمان، پیاز، موکت و خشکبار می باشد. متأسفانه از سال ۷۷ که برنج از لیست کالاهای قابل ورود از بازارچه حذف گردید، به دلیل مقرون به صرفه نبودن، صادرات با افت جدی مواجه شد و از سال ۷۸ به بعد، میزان واردات سیرنزولی داشته است. از نیمه دوم سال ۸۴، به دلیل امکان واردات نخودپله ای و دام زنده از کشور مقابل، شاهد افزایش صادرات ۶۱٪ درصدی این بازارچه هستیم.

ث - بازارچه مرزی کوهک :

این بازارچه در ۵ کیلومتری روستای کوهک از توابع بخش بم پشت سراوان در محدوده فنس کشی شده، فعالیت تجاری خود را از سال ۷۵ آغاز کرد و به دلیل نبود تفاهم نامه با کشور مقابل، دچار نوسانات شدید تجاری بوده است. اخیراً با پی گیری های انجام شده، مکان بازارچه به دلیل مشکلات فنی به محل مناسب تری در هفت کیلومتری روستای کوهک منتقل گردیده است. با توجه به استقبال دولت پاکستان و شرایط مناسب برای رونق مبادلات اقتصادی و تأکید ریاست محترم جمهوری در سفر به استان، اعتبار مورد نیاز برای ساخت تأسیسات اداری

شامل یک سوله هزار متری با کاربری انبار و یک سوله با کاربری اداری و تجاری برای غرفه ها و مجموعه اداری و همچنین دو اطاقک نگهبانی در محل درب‌های ورود و خروج و باسکول ۶۰ تنی مدرن تأمین و کار ساخت آن در دست اجرا می باشد. عمده کالاهای صادراتی از این بازارچه خرما، موکت، سیمان و خشکبار است. این بازارچه نیز همانند دو بازارچه میرجاوه و پیشین، متأثر از سیاست حذف واردات برنج با تراز مثبت تجاری روبرو بود. در سال‌های اخیر با واردات کنجد و دام تا حدودی توازن در میزان صادرات و واردات صورت گرفته است. این بازارچه از موقعیت تجاری مناسبی برخوردار می باشد. در صورت موافقت کشور مقابل و مسئولین داخلی، پیشنهاد مرز رسمی برای منطقه کوهک در دست بررسی می باشد. به دلیل جابجایی، تا چندی قبل فاقد تأسیسات اداری و انبار بود و از چهار دستگاه کانکس برای انجام امور اداری و گمرک استفاده می شود. در محوطه ۱۰ هکتاری فنس کشی گردیده و از امکانات آب، برق و تلفن برخوردار است. کالاهای وارداتی آن نیز بیشتر دام و احشام بوده است.

ج- بازارچه مرزی جالق: ترقیت و پتور علوم اداری

این بازارچه در ۱۵ کیلومتری بخش جالق، بر اساس مصوبه طرح توسعه توازن منطقه‌ای استان پس از جانمایی در تاریخ ۸۴/۶/۱۳ افتتاح و از تاریخ ۸۵/۲/۱۲ با استقرار پرسنل عوامل گمرک، آماده بهره برداری می باشد. این بازارچه پس از افتتاح به دلیل مشکلات فرامرزی و نبود راه مناسب در خاک کشور مقابل (عدم امکان تردد خودروهای سنگین) با عدم استقبال مواجه گردید. با توجه به اینکه از این منطقه بیشتر فرآورده های نفتی و روغن تصفیه دوم قاچاق گردیده و در حال حاضر امکان صدور این نوع کالاها از طریق بازارچه ها وجود ندارد، بازارچه با رکود صادراتی مواجه می باشد. کالاهای وارداتی آن نیز بیشتر دام و احشام است.

د- بازارچه مرزی ریمدان:

این بازارچه در حوزه شهرستان چابهار است. در سال ۸۴ با تخصیص اعتبار از طریق توازن منطقه‌ای جا نمایی آن انجام و کارفنس‌کشی، انشعاب آب، برق، نصب باسکول، خرید کانکس و ساخت سرویس بهداشتی، تسطیح بازارچه، خرید تانکر و حوض انبار انجام شده است و با استقرار گمرک در اردیبهشت ماه ۸۷ در حال بهره برداری آزمایشی می باشد.

ر- بازارچه مرزی گمشاد:

این بازارچه دربخش میانکنگی زابل، روستای گمشاد واقع شده است. فنس کشی، انشعاب آب، برق، تلفن، نصب کانکس، خرید باسکول و ساخت سرویس بهداشتی آن انجام شده و در تاریخ ۸۶/۹/۱۹ افتتاح گردیده است. اهم کالاهای صادره عبارتنداز: سیمان، روغن تصفیه دوم، موادغذایی، قیر، مصالح ساختمانی فرش ماشینی و....

ه- بازارچه مرزی صیادی پسابندر:

این بازارچه از سال ۱۳۸۰ به تصویب هیئت محترم وزیران رسیده وهدف ازتأسیس آن، فراهم نمودن زمینه مبادلات صیادی اهالی ساحل دریای عمان می باشد. این بازارچه در حوزه شهرستان چابهار قراردارد که جانمایی آن انجام و قطعه زمینی در منطقه پسابندر پیش بینی شده، ولی به دلیل نبود تفاهم نامه با کشور مقابل و مشکلات مربوط به تردد اهالی با توجه به اینکه نقطه صفرمرزی در ۲۰ کیلومتری ساحل می باشد تا کنون علی رغم برگزاری جلسات و پی گیری‌های اداری راه اندازی نشده است (معاونت برنامه ریزی استانداری، ۱۳۸۸).

جدول (۱) نشان دهنده بازرگانی خارجی و سهم بازارچه های مرزی ازصادرات غیرنفی استان سیستان و بلوچستان طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ می باشد. آمار مربوط نشان می دهد که طی سالهای مورد مطالعه، سهم بازارچه های مرزی تقریباً ثابت بوده است و با توجه به اهداف، افزایش فعالیت نداشته اند. جدول (۲)

نیز مقدار ارزش صادرات و واردات به تفکیک گمرکات و بازارچه های مرزی در چهار ماهه اول سال ۱۳۸۸ را نشان می دهد. بر اساس آمار، فعالترین بازارچه مرزی میلک بوده و بالاترین سهم واردات و صادرات بازارچه های مرزی استان را از طریق مبادله با کشور افغانستان به خود اختصاص داده است.

جدول (۲): بازرگانی خارجی و سهم بازارچه های مرزی از صادرات غیرنفتی

استان سیستان و بلوچستان ۱۳۸۷-۱۳۸۴

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	واحد	بخش بازرگانی خارجی
۱۱۸۲۴۳۰۴۲	۱۰۰۱۳۱۰۳۰	۱۱۵۳۶۵۷۸۲	۱۰۸۳۹۹۰۵۶	دلار	ارزش صادرات غیرنفتی استان
۱۸	۱۳.۲	۶.۴	۳۰	درصد	نرخ رشد سالیانه صادرات غیرنفتی استان
۱.۲	۱	۱.۱	۱.۴	درصد	سهم استان از صادرات غیرنفتی کشور
۱۳	۱۱	۱۱	۹	تعداد	تعداد بازارچه های مرزی
۳۲۷	۸۳۸	۸۲	۱۵	تعداد	تعداد دارندگان کارت پبله وری
۴۱۹۸۶۳۶۰	۳۴۹۱۷۶۳۰	۳۸۱۴۱۳۱۴	۴۱۷۶۲۱۶۳	دلار	ارزش صادرات از بازارچه های مرزی
۳۵/۵	۳۵	۳۳/۱	۳۸/۵	درصد	سهم بازارچه های مرزی از صادرات غیرنفتی استان

ماخذ: واحد آمار اداره گمرک استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۹

جدول (۳): مقدار ارزش صادرات و واردات به تفکیک گمرکات و بازارچه

های مرزی در چهار ماهه سال ۱۳۸۸

صادرات		واردات		گمرکات و بازارچه
ارزش (دلار)	وزن (تن)	ارزش (دلار)	وزن (تن)	
۳۳۴۹۰۹۲۴	۲۸۷۰۴	۹۱۷۴۴۲۴۶	۱۲۵۴۴۷	گمرک زاهدان
۳۰۷۲۰	۱۹	۷۲۳۱۴۷۹	۱۰۰۸۸	گمرک و بازارچه میرجاوه
۲۳۲۳۱۷۱۱	۴۷۵۹۶	۸۴۹۸۷۲	۱۰۶۲	گمرک و بازارچه میلک
۳۴۳۵۰	۴۸۴	۶۱۰۱۳۲	۳۲۵۰	گمشاد
-	-	۲۹۲۶۹۶	۳۶۶	کوهک
۱۳۴۳۶۷۲	۱۴۰۶	۹۸۵۹۱۷۷	۱۷۳۳۶	گمرک و بازارچه پیشین
-	-	۲۶۱۲	۳	بازارچه جالق
۶۱۰۱۲۳	۳۲۴۵	۱۴۸۱۳۵۴۰۶	۹۶۸۰۷	گمرک و منطقه آزاد چابهار

ماخذ: واحد آمار اداره گمرک استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۹

جدول (۴): مقایسه ای عملکرد صادرات بازارچه های مرزی استان در سال های

۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

ردیف	نام بازارچه	صادرات سال ۱۳۸۵		صادرات سال ۱۳۸۶		درصد تغییرات وزن	
		وزن	ارزش	وزن	ارزش	وزن	ارزش
۱	میلک	۵۳۲۵	۱۱۲۶۴۰۰	۴۳۹۱	۱۳۲۶۹۵۴	-۱۸	۱۰
۲	میرجاوه	۳۹	۷۷۸۰	۷۴	۵۹۶۸۸	۹۰	۶۶۷
۳	پیشین	۶۲۱۸۵	۹۰۴۵۴۵۰	۲۲۴۷۳	۸۷۴۱۲۸۴	-۶۲	-۳
۴	کوهک	۱۶۴۵۴	۴۸۱۳۵۴۵	۸۸۹۱	۵۱۲۰۵۹۴	-۴۶	۶
۵	جالق	۵۰۶	۱۰۱۱۵۷	۰	۰	۰	۰
	جمع	۸۴۵۰۹	۱۵۰۹۴۳۲۲	۳۵۸۲۹	۱۵۲۴۸۴۸۴	-۵۸٪	۰/۴٪

ماخذ: واحد آمار اداره گمرک استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۹

جدول (۵) مقایسه ای عملکرد واردات بازارچه های مرزی استان در سال های

۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

ردیف	نام بازارچه	واردات سال ۱۳۸۵		واردات سال ۱۳۸۶		درصد تغییرات وزن	
		ارزش	وزن	ارزش	وزن	وزن	ارزش
۱	میلک	۱۱۵۷۸۲۲۳	۴۳۷۸۴	۱۳۸۵۷۶۳۲	۴۳۷۸۴	-۱۱	۲۰
۲	میرجاوه	۱۰۶۶۸۱۳۳	۱۰۵۴۰	۵۶۰۳۶۵۹	۱۰۵۴۰	-۵۵	-۴۷
۳	پیشین	۷۹۷۲۹۶۴	۱۷۵۴۰	۹۹۱۲۰۹۰	۱۷۵۴۰	-۱۸	۲۴
۴	کوهک	۷۴۴۵۰۷۶	۱۱۶۱۲	۷۲۳۱۸۸۱	۱۱۶۱۲	۰	۴
۵	چالقی	۴۷۶۹۱۸	۳۶۶	۳۷۰۱۴۹	۳۶۶	-۴۳	-۲۲
۶	گمشاد	۰	۴۹	۴۸۴۶۱	۴۹	۰	۰
	جمع	۳۸۱۴۱۳۱۴	۸۳۸۹۱	۳۶۹۳۴۸۷۲	۸۳۸۹۱	-۳۵٪	-۱۲

ماخذ: واحد آمار اداره گمرک استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۹

با بررسی جداول (۴) و (۵) عملکرد واردات و صادرات بازارچه های مرزی در سال های ۸۵ و ۸۶ متوجه کاهش بسیار زیاد صادرات و واردات بازارچه های مرزی استان می شویم. از مهمترین عوامل تاثیرگذار در این امر، می توان به وجود نا امنی در سرتاسر مرزهای استان در سالهای مربوطه اشاره کرد.

نقش بازارچه های مرزی در کاهش یا افزایش قاچاق کال در استان سیستان و بلوچستان:

با تجزیه و تحلیل آمارکشف کالای قاچاق در قبل و بعد از راه اندازی بازارچه های مرزی، مشخص گردید به دلیل صدور کارت تردد و داد و ستد برای مردم مرزنشین که منجر به انجام فعالیت قانونی و مجاز از معابر قانونی گردید، قاچاق کالا به پایین ترین حد خود رسید. به تبع آن کشف کالای قاچاق نیز سیر نزولی داشته است جدول (۶). هر چند در برخی از مرزهای منطقه به دلیل وجود خلاء های مرزی و نبود گذرگاه ها و بازارچه های مرزی، شاهد افزایش کشفیات کالای قاچاق بوده ایم.

جدول (6): تعداد و ارزش پرونده های قاچاق کالا در گمرکات استان سیستان

وبلوچستان در سال ۱۳۸۶

تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	ارزش	ارزش	ارزش	ارزش	ارزش	ارزش
زاهدان	چابهار	مکرانه	زابل	سراوان	ایرانشهر	زاهدان	چابهار	ایرانشهر	سراوان	زاهدان	چابهار	ایرانشهر	سراوان
۱۸۹	۵۶	۲۲۹	۳۱۴	۱۶۵	۹۱	۲۲۲۰۸۳	۲۱۳۳۷۷	۱۰۱۴۱۴۲	۹۲۴۵۳۹	۹۶۰۸۱۶	۱۱۳۶۹۸۰	۳۷۵۲۲۰	۸۸۰۴۴۲
۹۱	۱۸۴	۱۸۶	۲۸۶	۵۳	۲۹	۴۸۷۹۴۹	۳۹۶۱۲۲	۶۵۶۶۸۹۰۰	۴۱۸۴۹۲	۳۸۶۱۲۲	۹۷۴۴۸۸	۴۲۸۸۸۱	۴۱۶۶۶۶
۶۷	۱۲۳	۷۹	۱۶۰	۷۴	۲۱	۴۱۸۴۹۲	۳۸۶۱۲۲	۶۵۶۶۸۹۰۰	۴۱۸۴۹۲	۳۸۶۱۲۲	۹۷۴۴۸۸	۴۲۸۸۸۱	۴۱۶۶۶۶
۷۵	۱۳۳	۷۹	۱۳۳	۳۷	۳۰	۳۳۷۷۲	۱۷۰۵۴۸	۱۷۰۵۴۸	۳۳۷۷۲	۱۷۰۵۴۸	۹۷۴۴۸۸	۴۲۸۸۸۱	۴۱۶۶۶۶
۱۲۰	۹۹	۴۰	۹۹	۲۹	۲۲	۹۵۷۲۵	۱۱۱۷۷۲۲	۹۵۷۲۵	۱۱۱۷۷۲۲	۹۵۷۲۵	۱۱۱۷۷۲۲	۹۵۷۲۵	۱۱۱۷۷۲۲
۹۶	۹۴	۴۸	۴۸	۱۸	۲۰	۸۰۷۸۸۲	۱۱۱۹۱۱	۸۰۷۸۸۲	۱۱۱۹۱۱	۸۰۷۸۸۲	۱۱۱۹۱۱	۸۰۷۸۸۲	۱۱۱۹۱۱
۹۲	۱۱۴	۲۸	۲۸	۱۸۰	۱۱	۲۱۹۰۰۹	۳۶۴۱۲۰	۲۱۹۰۰۹	۳۶۴۱۲۰	۲۱۹۰۰۹	۳۶۴۱۲۰	۲۱۹۰۰۹	۳۶۴۱۲۰
۹۹	۹۸	۳۷	۳۷	۶۴	۳۷	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱	۱۶۷۸۲۱۱
۶۳	۱۳۱	۳۱	۳۱	۸۲	۲۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱	۱۶۵۷۰۴۱
۸۱۲	۴۷۸	۸۹۲	۲۲۴۶	۶۶۵	۲۷۲	۵۷۵۶۶۶۲۲	۲۷۲۲۴۱۲	۵۷۵۶۶۶۲۲	۲۷۲۲۴۱۲	۵۷۵۶۶۶۲۲	۲۷۲۲۴۱۲	۵۷۵۶۶۶۲۲	۲۷۲۲۴۱۲
تعداد	۶۰۴۵	فقره											
ارزش کل	۱۶۱۰۱۰۶۵۸	هزار ریال											

ماخذ: واحد آمار اداره گمرک استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۹

میزان رضایت مرز نشینان از بازارچه های مرزی استان:

باتوجه به اینکه گذرهای مرزی در قانون تعریف نشده و صرفاً با همکاری مرزبانان مقابل و هماهنگی استانداری، اداره بازرگانی و مدیریت بازارچه مرزی استان، یک سری کالا که ارزش اقتصادی بالایی ندارد، جهت تبادل در نظر گرفته شده است، به دلیل وضعیت نامناسب محل از نظر کمبود تجهیزات و امکانات رفاهی در داخل معبر، کاهش رضایت مردم آن مناطق را به دنبال داشته است. همچنین در بازارچه مرزی میل ۷۲ کالاهای عمده توسط تاجرین که معمولاً مرز نشین نیستند، ترانزیت می شود که تاثیر زیادی به حال مرز نشینان ندارد. از سویی به لحاظ محدودیت نوع و حق انتخاب کالا در بازارچه ها، مرز نشینان را مجبور به خرید همین کالای اندک با سود پایین کرده است، اما مرز نشینان متقاضی افزایش نوع کالا در بازارچه های مرزی هستند.

تأثیر اجرای طرح ساماندهی و کنترل مرز بر زندگی مرزنشینان و امنیت آنان:
 قبل از ساماندهی و کنترل مرز در سیستان، به لحاظ گسترش قاچاق کالا و سوخت و درآمدهای هنگفت آن، بسیاری از اهالی سیستان و مرزنشینان با این امر روبرو شدند و امور مشروع از قبیل کشاورزی، اقتصادی، دامداری و غیره با رکود مواجه بود. با ساماندهی و کنترل مرز و جلوگیری از خروج سوخت و کالای قاچاق، کشاورزی رونق یافت و دامداری دوباره احیا شد. تردد های بی مورد و سرسام آور قاچاقچیان کالا و سوخت در جاده ها به شدت کاهش یافت و جمع کثیری از قاچاقچیان دیگر شهرها که برای قاچاق سوخت و کالا به سیستان مهاجرت کرده بودند، به شهرهای خود برگشته اند.

با ساماندهی و کنترل مرز، رانندگان خودروهای سنگین که به فروش سهمیه سوخت خویش بسنده کرده و فعالیت اقتصادی نداشتند، مجبور به فعالیت در بخش اقتصادی شدند. این امر باعث افزایش خدمات و کاهش هزینه های مربوطه برای مرزنشینان و مردم سیستان شد و احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی در بین مردم منطقه را به دنبال داشته است. از سویی تردد های غیرمجاز مرزنشینان که بدون در نظر گرفتن جوانب قانونی ورود به کشور مقابل، اقدام به خروج از مرز می کردند و با مشکلاتی نظیر گرفتار شدن در دست اشرار و زندانی شدن به دلیل تجاوز مرزی و ... روبرو می شدند، با ساماندهی و کنترل مرزها و توسعه سطح دانش مرزی مرزنشینان، این معضل به پایان رسید.

از جهاتی استقرار نیروهای مرزبانی در طول نوار مرزی که فاقد موانع فیزیکی انسداد مرز (دیوار بتنی، کانال، خاکریز و ...) بوده است، باعث شده قاچاقچیان مواد مخدر، امکان حضور در داخل کشور را نیافته و کشفیات مواد مخدر در نقطه صفر مرز افزایش یابد.

در بعد قاچاق انسان و گروگان گیری، به دلیل عدم توانایی خروج قاچاقچیان انسان و گروگان گیران از مرز، شاهد کاهش این معضل در استان سیستان و بلوچستان بوده ایم که این امر امنیت و احساس امنیت مردم منطقه را افزایش داده است. همچنین با ساماندهی و کنترل مرز، ورود مواد منفجره و اشرار برای انجام فعالیت های خرابکارانه در استان، نسبت به قبل از اجرای این طرح، کاهش چشمگیری داشته است و در مقایسه با سال گذشته، به صفر رسیده است.

نتیجه گیری

بازارچه های مشترک که به منظور توسعه اقتصادی مرزنشین پایه عرصه وجود نهادند، با امید به ایجاد تحول نسبی در تولید و اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و در نهایت توسعه پایدار مناطق مرزی در دو دهه اخیر همچنان به فعالیت خود ادامه داده اند.

این بازارچه ها در چارچوب اهداف تعیین شده، می بایست علاوه بر تسریع در امر صادرات غیر نفتی، در رشد و شکوفایی و توسعه اقتصادی مناطق مرزی نیز مفید واقع شده و اشتغال مستقیم و غیر مستقیم تعداد زیادی از ساکنان منطقه را در ارتباط با حمل و نقل و تهیه کالاهای صادراتی فراهم سازند. استان سیستان و بلوچستان با دارا بودن مرزهای مشترک زمینی و آبی با کشورهای افغانستان و پاکستان و حجم بالای جمعیت مرزنشین، به عنوان پایلوت بازارچه های مرزی تعیین گردید و هم اکنون در مرز زابل دو بازارچه مرزی میلک و گمشاد جهت صادرات کلی اقلام ساختمانی از قبیل سیمان، آجر، گچ و غیره فعالیت دارند. از بازارچه مرزی میلک در جهت صادرات اقلام به استان نیمروز و بازارچه مرزی گمشاد جهت صادرات به استان فراه افغانستان، بهره برداری می شود.

با ساماندهی و کنترل مرزها، در راستای ارتقای سطح زندگی مرزنشینان و کمک به معیشت آنان، گذر مرزی گلشاه زابل به منظور ورود دام زنده اعم از سبک و

سنگین و اقلام خشکبار از قبیل برنج، گردو و غیره راه اندازی و با برنامه ریزی های لازم و اجرای سیاست هایی از قبیل اعطای دفترچه خرید کالا برای مرزنشین های شهرستان هیرمند، سعی بر سود رسانی و منفعت به مرزنشین ها و پیشگیری از گرایش به فعالیت های کاذب از جمله قاچاق سوخت و کالا شده است.

در حوزه سراوان دو بازارچه مرزی کوهک و جالق به عنوان معبر داد و ستد کالا و احشام تعیین گردیده است. بازارچه مرزی کوهک برای واردات احشام زنده و صادرات خشکبار مورد استفاده قرار می گیرد و بازارچه مرزی جالق که نیمه فعال است، اشتغال و معیشت مرزنشینان را تامین می کند.

در حوزه میرجاوه با توجه به وضعیت جغرافیایی و کاهش میزان بارندگی، کشاورزی و دامداری در این منطقه از رونق چندانی برخوردار نیست و به علت بالا بودن میزان بیکاری جوانان، برای امرار معاش مردم منطقه، گذر مرزی میل ۷۳ با همکاری مرزبان پاکستان و هماهنگی استانداری سیستان و بلوچستان، بازگشایی گردید تا مردم منطقه با تبادل کالاهایی که از سوی اداره بازرگانی استان مجاز اعلام شده است، اقدام نمایند. هنگ مرزی میرجاوه برای ساماندهی آن دسته از افرادی که نسبت به تبادل کالا اقدام می نمایند، کارت های مخصوص صادر نموده تا از سوی مرزبانان کشور مقابل مورد شناسایی باشند.

در حوزه نگور و جکیگور دو بازارچه پیشین و ریمدان فعال است که در بازارچه مرزی پیشین مواد خوراکی از جمله کنسرو، کیک، نمک و ... صادر و لبنیات وارد می گردد.

با بررسی مدل های نظری گسترش مبادلات کشورهای همسایه ملاحظه می شود، گسترش مبادلات بازرگانی بین دو کشور باعث ایجاد اعتماد و اطمینان بین دو کشور شده، زمینه های کشمش و درگیری را کاهش می دهد و

رفاه اهالی را فراهم می نماید. بازارچه های مرزی نیز می تواند از این حیث اما نه به عنوان روشی کارآمد، مورد توجه قرار گیرد. این بازارچه ها که برای ایجاد اشتغال و امنیت در مناطق مرزی ایجاد شده، دارای روند فعالیت افزاینده بوده، اما با بررسی انفرادی، دچار نوساناتی در زمینه صدور یا ورود کالاها بوده اند. روند حرکت آنها، تحت تاثیر متغیرهای برون زا (نظیر محدودیت اعمال شده توسط کشور همسایه) و متغیرهای درون زا (نظیر سیاستهای تجاری یا کیفیت نامناسب کالای صادره) دچار نوساناتی شده است. در این مقاله با توجه به موارد گفته شده، برای ارتقای سطح و کیفیت فعالیت راه کارهای زیر پیشنهاد می شود:

- اعطای مجوز صادرات فرآورده های نفتی از بازارچه های مرزی استان ؛
- مجزا کردن بازارچه ها از دایره شمول عوارض وضع شده برای برخی کالاهای صادراتی؛
- توسعه و بهسازی راه ها و خطوط ارتباطی بازارچه های مرزی ؛
- تعیین تکلیف وضعیت استخدامی کارکنان شاغل در بازارچه های مرزی با توجه به سوابق چندین ساله کار و اشتغال آنان؛
- تخفیف در سود بازرگانی کالاهای وارداتی به استان ؛
- اعطای اختیارات لازم به استان های مرزی در چارچوب قوانین و مقررات به منظور تهیه و اجرای دستورالعمل های خاص منطقه ای ؛
- اعطا مجوز واردات برخی اقلام مورد نیاز همانند میوه های گرمسیری از بازارچه های مرزی.

منابع

- (۱) آرام، غلامحسین (۱۳۸۳)، فرهنگ گمرک و تجارت. تهران: انتشارات رهنمون.
- (۲) آشنایی با تعاریف و اصطلاحات بازرگانی - اقتصادی/کمیتیه اصلاحات و تعاریف موسسه مطالعات بازرگانی - تهران: موسسه مطالعات بازرگانی، ۱۳۷۷.
- (۳) آمارنامه‌های استان سیستان و بلوچستان، سالهای ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶.
- (۴) اداره کل بازرگانی سیستان و بلوچستان. بررسی سیمای کلی استان سیستان و بلوچستان.
- (۵) اداره کل بازرگانی سیستان و بلوچستان. وضعیت بازرگانی خارجی استان سیستان و بلوچستان، ۸۵-۱۳۸۰.
- (۶) استانداری سیستان و بلوچستان، دفتر هماهنگی و پیگیری مصوبه و طرح‌های توسعه محور شرق. بازارچه مرزی مشترک در سیستان و بلوچستان.
- (۷) اسماعیل زاده خالد (۱۳۸۵)، مطالعه انسان شناختی بازارچه‌های مشترک مرزی با رویکرد انسان شناسی اقتصادی مطالعه موردی: تجارت مرزی در روستاهای مرزنشین شهرستان سردشت، مجله انسان شناسی (نامه انسان شناسی) بهار و تابستان، ۳۸-۶۵.
- (۸) افتخاری عبدالرضا، پاپلی یزدی محمدحسین و عبدی عرفان (۱۳۷۸) ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه‌های مرزی در بازتابهای توسعه مناطق مرزی؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه، فصلنامه ژئوپلیتیک، تابستان، ۸۲-۱۰۹. تهران.
- (۹) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. مجله تازه‌های اقتصاد، اردیبهشت ماه ۱۳۸۴.
- (۱۰) بررسی طرح ایجاد مناطق ویژه تجاری. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده اقتصاد، سال ۱۳۸۴.
- (۱۱) پهلوانی، مصیب (۱۳۷۷). طرح تحقیقاتی ارزیابی وضعیت بازارچه‌های مشترک مرزی سیستان و بلوچستان در قالب برنامه‌های توسعه کشور، حوضه معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان.

- ۱۲) رازینی، ابراهیم علی و علیرضا باستانی (۱۳۸۱)، تحلیلی بر نقش و عملکرد بازرچه های مرزی، معاونت برنامه ریزی و بررسیهای اقتصادی وزارت بازرگانی.
- ۱۳) عندلیب علیرضا و متاو شریف (۱۳۸۸)، رویکرد ژئوپلیتیکی به برنامه ریزی فضایی: بررسی اثرات متقابل توسعه و امنیت در مناطق مرزی مطالعه موردی: استان خوزستان ۱۳۸۸-۱۳۵۸، فصلنامه ژئوپلیتیک، زمستان؛ ۵(۳) (پیاپی ۱۶): ۱۳۴-۱۵۹.
- ۱۴) قالیباف محمدباقر، رمضان زاده لسبویی مهدی و یاری شگفتی اسلام (۱۳۸۸)، سنجش میزان رضایتمندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی: مطالعه موردی بخش نوسود استان کرمانشاه، روستا توسعه، پاییز؛ ۱۲(۳): ۱۶۳-۱۸۴.
- ۱۵) قانون مقررات صادرات و واردات و آیین نامه اجرایی آن/تهیه اداره کل مقررات صادرات و واردات بازرگانی - تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۹.
- ۱۶) محمدی حمیدرضا، فخرفاطمی علی اکبر (۱۳۸۴)، نقش بازرچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی، پژوهش موردی: بازرچه مرزی باجگیران، فصلنامه ژئوپلیتیک پاییز، ۵۵-۷۶.
- ۱۷) محمودی، علی (۱۳۸۷)، بررسی موانع و مشکلات بازرچه های مرزی: مطالعه موردی مناطق شمال و شمال غرب ایران. فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۰، بهار.
- ۱۸) معاونت برنامه ریزی استانداری استان سیستان و بلوچستان (۱۳۸۱)، مقایسه شاخص های توسعه استان قبل و بعد از برنامه اول توسعه.
- ۱۹) معاونت برنامه ریزی استانداری استان سیستان و بلوچستان (۱۳۸۸) بررسی تحلیلی بازرچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان.
- ۲۰) مکاتبات مدیریت بازرگانی استان و مدیریت بازرچه های مشترک مرزی استان.
- ۲۱) واحد آمار و اطلاعات گمرک (۱۳۸۹). مجموعه گزارشات مختلف اداره کل گمرک سیستان و بلوچستان.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی